

Ijtimoiylashuv - ijtimoiy pedagogik hodisa sifatida

Xadicha Voxidova

Xolida Qilicheva

Ilmiy rahbar: Sulaymon Xaydarov

TMC instituti

Annotatsiya: Ijtimoiylashuvning maqsadi insonlarni ijtimoiy muhitga moslashish, ularga ijtimoiy qoidalar va normativlarni o'rgatish, o'zaro munosabatlarni rivojlantirish va ijtimoiy o'zgarishlarga o'rgatish hisoblanadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiylashuv, tashqi va ichki omillar, mikro, makro, mezo

Socialization as a social pedagogical phenomenon

Khadija Vokhidova

Kholida Kilicheva

Scientific supervisor: Sulaymon Khaidarov

TMC Institute

Abstract: The purpose of socialization is to adapt people to the social environment, to teach them social rules and norms, to develop mutual relations and to teach them about social changes.

Keywords: socialization, external and internal factors, micro, macro, meso

“Ijtimoiylashuv” atamasini birinchi bo'lib insonlarga nisbatan amerikalik sotsiolog F.G.Keddings qo'llagan. “Ijtimoiylashuv nazariyasi” kitobida “Ijtimoiylashuv” haqida hamma ma'lumotlarni ta'kidlab o'tgan va shunday degan: “Ijtimoiylashuv tabiat yoki individ xarakterini rivojlantirish, insonni ijtimoiy hayotga tayyorlashdir” degan.

Ijtimoiylashuv jarayoni: bolaning ijtimoiylashuvi xususan insonning ijtimoiy moslashuvi uning hamma narsani egallashga bo'lgan ob'ektiv ehtiyoji jarayonida paydo bo'ladi. Ammo bu bilan bola boshqa bir ob'ektiv ehtiyojda - o'ziga xosligini namoyon qilish hissi shakllanishni boshlaydi. Bola buni ko'rsata olishi uchun har xil usul va vositalarni qidira boshlaydi va buning natijasida uning individuallashuvi paydo bo'ladi. Shaxsning ijtimoiy ahamiyatga ega hislatlari individual bo'lib faqat shu shaxsga tegishli bo'ladi. Shu tariqa bolaning ijtimoiy rivojlanishi ikki o'zaro bog'liq yo'nalishda olib boriladi: ijtimoiylashuv (ijtimoiy madaniy tajriba va madaniyatni o'zlashtirish) va individuallashuv (mustaqillik, nisbiy o'ziga xoslikni

qo'lg'a kiritishlardir). Shu tarzda ijtimoiylashuv tushunchasi zamonaviy fanda moslashuv ya'ni (birlashish) va individuallashuv jarayonlari bilan bog'liq ijtimoiylashuv jarayonining mazmuni inson(bola)ning aniq bir jamiyat sharoitlariga moslashuvidir. Moslashuv sub'ekt va ijtimoiy muhit faolliklarining yaqinlashuv jarayoni va natijasi hisoblanadi.

Ijtimoiylashuvning 3 ta omili bor. Bular:

Mega omil: (mega-eng katta) - kosmos,planeta,dunyo shuningdek bularga demografik, ijtimoiy siyosiy, ekologik, planetar jarayonlarini ham kiritisa bo'ladi.Ular boshqa omil guruhlari orqali yerning barcha aholisining ijtimoiylashuviga ta'sir ko'rsatadi.

Makro omil: (makro-katta) - davlat, xalq, jamiyat. Bu omillar muayyan hududda yashovchi aholi ijtimoiylashuvga ta'sir qiladi.

Mezo omil: (mezzo-o'rta) - hudud va yashash joyi ommaviy aloqa tarmoqlari, auditoriya, guruhlarning ijtimoiylashuvi, shart-sharoitlari. Mezo omillar etnik qurilmalarni shakllantirish jarayoniga, mintaqaviy sharoitlarga, shu hududning OAVlariga ta'sir qiladi. Ijtimoiylashuvga mezo omillar mikroomillar orqali ta'sir qiladi. Mikroomillarga muayyan shaxslarga ta'sir qiluvchi omillar-oila, qo'shnilar, tengdoshlar guruhlari, tarbiya muassasalari, turli ijtimoiy, diniy, davlat, xususiy tashkilotlar kiradi.

Biologik omillar. Irsiyat deganda ota-onalardan bolalarga turli belgi, o'xshashlik, xususiyatlarning o'tishiga aytiladi. Irsiyat o'tishida, bolaga ota-onasidan inson organizmi, asab tizimi, miyasi va his-tuyg'u organlari va qomat tuzilishi, soch, teri rangi o'tadi. Bular insonni boshqa insonlardan ajratib turuvchi tashqi omillar hisoblanadi. Shuningdek, irsiyatda nerv faoliyatini rivojlantiradigan nerv xususiyatlari ham o'tishi mumkin. Irsiyat bolaning tabiiy xususiyatlari asosida biror-bir faoliyat sohasida mu ayyan qobiliyatlarining shakllanishini ko'zda tutadi. Psixologik ma'lumotlarni o'rganib chiqqanimizda, qobiliyat insonning tabiiy xususiyati bo'la olmasligini tushunamiz. Bola qobiliyatlarining namoyon bulishi uning hayoti, ta'lim-tarbiyajarayonlariga bog'liq.

Ota-onadan bolaga o'tuvchi bir qator kasalliklar mavjud. Masalan: qon kasalliklari, shizofreniya, epilepsiya, daun kasalligi va boshqa kasalliklar. Bu kasalliklarni genetika fani o'rganadi. Biz bilamizki, bola rivojlanishiga ekologik muhit, atmosfera va suv xavzalarining ifloslanishi kabi tashqi omillar ham salbiy ta'sir ko'rsatadi va buning natijasida jismoniy nuqsonli tug'ilayotgan bolalar soni borgan sari ko'paymoqda. Bunday bolalarning boshqalar bilan muloqotga kirishishi va faoliyat yuritishi nihoyatda og'ir bo'ladi. SHuning uchun ular uchun o'qitishning yangi metodlari joriy qilinmoqda va bu metodlar ularning rivojlanishida tengdoshlariga yetishishlari uchun yordam beradi. Jismoniy nuqsonli bolalar bilan maxsus pedagoglar shug'ullanadilar. Bu bolalar o'z tengqurlari bilan muloqotga

kirishganlarida jiddiy muammolarga duch kelishidhligi mumkin. Bu esa ularning jamiyatga integratsiyalashuvlarini ma'lum darajada qiyinlashtirishi ham mumkin. Shuning uchun ham bunday bolalar bilan ijtimoiy pedagogik ish olib borishning asosiy maqsadi bolaga tashqi olam bilan aloqa qilish kanallarini ochishdir.

Ijtimoiy omillar: Insonning biologik mavjudotdan ijtimoiy sub'ektga aylanishi, uning ijtimoiylashuvi, jamiyatga integratsiyasi natijasida sodir bo'ladi. Bu jarayon shaxsning ijtimoiy ahamiyatga ega xislatlari asosida shakllanadigan qadriyat, ijtimoiy norma, xulq-atvor namunalari orqali amalga oshadi.

Ijtimoiylashuv insonning butun hayoti davomida kechadigan ko'p qirrali jarayondir. Bu jarayon ayniqsa bolalik va yoshlik davrida nihoyatda jadallik bilan kechadi, chunki aynan bolalikda asosiy ijtimoiy me'yorlar o'zlashtiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. T.: 2009
2. G'oyibnazarov E. va Matkarimova J.D. Sotsiologiya. O'quv qo'llanma.–T.: ToshtYMI.
3. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
4. Khaydarov S,A. (2023). Using technologies in teaching social sciences. GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ), (pp. 305-309). 11(9).
5. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67. <https://inlibrary.uz/index.php/digitalization-modern-education/article/view/24652>
6. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
7. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).
8. F.B.Ne'matova, Ijtimoiy pedagogika, o'quv qo'llanma, Fan va Ta'lim, Buxoro 2022
9. G.B.Ergashova, Maktabgacha pedagogika, O'quv qo'llanma, Buxoro 2023
10. Kushakova, G. (2022). Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiy-hissiy rivojlanishida ijtimoiy omillarning o'rni. Maktabgacha ta'lim jurnali, 3(3).